

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING IJTIMOYIY FAOL FUQAROLIK KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH MEXANIZMLARI

Rustambekova Nigora Abduganisovna

Toshkent shahar Yashnobod tumani 454-sonli DMTT direktori

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8232589>

ANNOTATSIYA

Mamlakatimiz ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning tub zamirida ijtimoiy faol, barkomol yosh-avlodni tarbiyalash eng muhim vazifa sifatida ilgari surilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti BMT Bosh Assambleyasining 2017 yil 23 sentyabrdagi 75 sessiyasida so'zlagan nutqida yoshlar masalasiga to'xtalar ekan: «mamlakatimiz aholisining yarmidan ko'pini yoshlar tashkil etadi. Respublikamizda har bir yigit – qizning jamiyatda munosib o'rin egallashi va o'z salohiyatini namoyon etishi bo'yicha ulkan ishlar amalga oshirilmoqda»¹. O'zbekistonda Yoshlar parlamentlari, Yoshlar ishlari agentligi faoliyat ko'rsatmoqda. Avgust oyida Birlashgan Millatlar Tashkiloti shafeligida yoshlar huquqlariga bag'ishlangan Samarqand xalqaro forumi muvaffaqiyatli o'tkazildi. Fursatdan foydalanib, yana bir bor Yoshlar huquqlari to'g'risidagi Birlashgan Millatlar Tashkiloti Konvensiyasini qabul qilish bo'yicha O'zbekiston tashabbusini qo'llab-quvvatlashga chaqiraman»² - degan fikrlari dunyo hamjamiyati tomonidan ham keng e'tirof etilmoqda.

Kalit so'zlar: faol fuqarolik, ijtimoiy faoliyat, fuqarolik pozitsiyasi, millatlararo totuvlik, dinlararo bag'rikenglik, tarbiyaviy muhit;

Mamlakatimizda yoshlarning har tamonlama yetuk shaxs sifatida voyaga yetishida jamiyat taraqqiyoti muhim o'rin tutishi bilan birga, uning ijtimoiy faol fuqaro bo'lib faollashuvi muhim o'rin tutadi. Talabalarda ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyalarini rivojlantirish bugungi kunda dolzarb masala bo'lib bormoqda. Fuqaro, faol fuqarolik tushunchalari mazmun mohiyati to'g'risidagi tasavvur bilan bog'liq yondashuvlar, turli darvlarda turlicha talqin qilingan. Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasini rivojlantirish ta'limining maqsadi, doimo insonni jamiyatda faol

Ijtimoiy faoliyatga, davlatning ijtimoiy – siyosiy hayotida ishtirok etishga, faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo'lishga intilish bo'lgan. Shunga qaramay, inson hayotida davlat va jamiyatning roli turlicha talqin etilgan.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida faol fuqarolik kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogikpsixologik imkoniyatlarini aniqlashtirish, bizningcha quyidagi fikr mulohazalarni ta'kidlab o'tish imkonini berdi:

- yosh avlodni tarbiyalashda fuqarolik jamiyatining asosiy vazifasi –ijtimoiy faol fuqaroni kamol toptirish;
- Boshlang'ich sinf o'quvchilariga demokratik davlat qurish g'oyasini singdirib borish orqali jamiyat hayotning barcha sohalarida ijtimoiy faol ishtirokini ta'minlash;
- Boshlang'ich sinf o'quvchilarida millatlararo totuvlik, dinlararo bag'rikenglik, xalq farovonligi, komil inson g'oyalarini singdirgan holda fuqarolik jamiyatini qurishda faol ishtirokini ta'minlash;

¹ Xalq so'zi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 23 sentyabrdagi BMT 75 sessiyasidagi nulqi. 2017 y. 24 sentyabr soni

² Yuqoridagi manbaa.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini mustaqil hayotga tayyorlash va ularda ijtimoiy-siyosiy, huquqiy savodxonlikni rivojlantirish;

- Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyalarini rivojlanishi «Mentorlik», «Bolajon minbari» kabi ijtimoiy loyihalarda faollik ko'rsatish orqali oshirib borish;

- Boshlang'ich sinf o'quvchilarini ta'lim muassasalaridagi, "Kamalak" uyushmalari faoliyatida faol ishtirok etish, o'zini-o'zi boshqarish organlari faoliyatiga keng jalb etish orqali ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyalarini rivojlantirish mumkin.

Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyalarini rivojlantirish sharoitlari orasida ob'ektiv (ta'lim muassasasining demokratik hayot tarzi, uning tarbiyaviy tizimining ochiqligi, ta'lim va tarbiya texnologiyalari va b.q.) hamda sub'ektiv (ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi va pedagoglarning shaxsiy sifatlari) sharoitlar orqali rivojlanadi. Ammo ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasining mazkur mezonlarni aniqlashtirish, jumladan ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirish bilan qiyoslash va ularda baholash mezonlari va vositalarini aniqlashni talab etadi.

Demak, ilmiy tadqiqot ishlarining tahlili "ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi – bu inson o'z hayot faoliyatida, fuqarolik jamiyatining faol a'zosi bo'lishi, uning shakllanishi va rivojlanishida ishtirok etish, faol fuqarolik pozitsiyasiga asoslangan qobiliyati va tayyorgarligi natijasidir" deb ta'kidlashga asos bo'ladi.

Buni quyidagi chizma orqali soddaroq tushuntirish mumkin:

Bolalarda ijtimoiy kompetensiya shakllanishning boshlang'ich daraja sini aniqlash turli xil texnikalardan foydalangan holda amalga oshiriladi: bolaning o'zini o'zi qadrlashi, shaxsning ijtimoiylshuvini o'rganish usullari, hissiyotlarni aniqlash, sotsiometriya usullari, bolalar jamoasidagi psixologik munosabatlar va undagi har bi bola mavqeini aniqlash.

Mualliflik ertagidan ertak terapiyasi usuli sifatida foydalaniladigan darslar:

- ✓ bolalarning faolligi va mustaqilligini sezilarli darajada oshirishga;
- ✓ xulq-atvorni ixtiyoriy tartibga solish, yuqoriga ko'tarish;
- ✓ bilimni oshirishga faol qiziqish, faol pozitsiyani rivojlantirishga qobiliyat;

- ✓ muloqotning kommunikativ tomoni bilan bog'liq ko'rsatkichlarini yaxshilash;
 - ✓ belgilangan o'z-o'zini anglashning o'sishi va ijobiy tomon o'zgarishlar o'sishi, "rad etilgan" va "qabul qilinmagan" toifasidagi bolalarda o'z-o'zini hurmat qilishi;
- vaziyatli muammolarni hal qilish usullarini tanlashga imkon beradi. Mualliflik ertagidan foydalanish psixologik muhitning yaxshilanishiga, olalarning holati tenglashuviga xizmat qiladi va munosabatlarni mustahkamlash uchun doimiy moyillik kuzatildi. Ijtimoiy kompetensiyalar shakllanishi sezilarli darajada oshadi: bolalar bir-birlariga ko'proq e'tibor berishadi, tez-tez yordam berishni boshlaydilar, turli muammolarni hal qilishda, munosabatlarda bag'rikenglik kuzatiladi, haqoratli so'zlar va iboralar kundalik hayotni tark eta boshlaydi.

References:

1. Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi 187-son qarori bilan tasdiqlangan Umumiy o'rta ta'limning Davlat Ta'lim Standarti.
2. Tojiboyeva G.R., Pulatova D.T. Pedagogik kompetentlik: nazariya va amaliyot. academic research in educational sciences volume 1 | issue 3 | 2020 issn: 2181- 1385 scientific journal impact factor (sjif) 2020: 4.804, 209-215
3. Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi
<http://www.genderi.org/tasdiqlandi.html?page=65>
4. O'quvchilarda faol fuqarolik pozitsiyasini dars va darsdan tashqari ma'naviy va ma'rifiy ishlar jarayonida rivojlantirish texnologiyasi | Ustozlar uchun
<https://www.pedagolar.uz/index.php/01/article/view/2945>